

ložač

peter hajnoci

Hajnrihu fon Klajstu

RUKOVODILAC POGONA

Tridesetjednogodišnji Mihalj Kolhas, koji je već sedam godina radio kao ložač u fabrici 9. septembra 197. godine pre podne u pet do deset, pošto je glasno pokucao na vrata rukovodioca pogona, stupio je u njegovu kancelariju, kako bi preuzeo takozvano »zaštitno piće«: pola litara mleka.

Rukovodioc pogona je pomalo zbunjenim i saosećajnim glasom saopštio ložaču, da su »izdavanje zaštitnog pića na više uputstvo do daljnjeg ukinuli«; Kotlarnicu je posetio upravnik Državnog Zdravstvenog Instituta, koji je ustanovio, da kotlarnica fabrike ne spada među »štetna ili naročito štetna radna mesta, te zbog toga u daljnjem ne preporučuje izdavanje zaštitnog pića za ložače«. Zapisnik ove posete je potpisao i poslovodni direktor i sindikalni sekretar, te se pitanje u vidu toga može smatrati zaključenim!

Čini mu se neverovatnim, rekao je ložač, podižući obrve, da su o ovo pitanje zaključili bez saslušanja zainteresovanih stranaka, tojest ložača; isto tako mu je prosto neverovatno, kako su onda godinama, sve do ove zadnje kontrole uvek dobivali pola litara zaštitnog pića, te na osnovu čega je iko kotlarnicu mogao ne oceniti kao »štetno ili naročito štetno radno mesto«.

Što se radnih uslova tiče, već sedam godina radi u kotlarnici u potpuno istim uslovima od prvoga dana; a to ili znači da je sedam godina neopravdano dobivao zaštitno piće, ili je pak odluka donesena na osnovu zadnjih uvidaja bespravna. Pošto ove dve mogućnosti, nemaju dovoljno dokaza, mora smatrati besmislenim, postoji jedno jedino razumom prihvatljivo objašnjenje, tojest, da je posredi zabuna. Po njegovom mišljenju bi na ovu okolnost rukovodiocu pogona, kao neposrednom pretpostavljenom ložača, bila dužnost ukazati; da se to dogodilo, komisija bi sigurno primila k znanju i pravilno protumačila to dobronamerno i svakako svrsishodno obaveštenje.

Rukovodioc pogona je prilično podigao glas: energično odbija, da ga podučavaju obavezama, pogotovu ako ga optužuju bez ikakve objektivne osnove. Kao što mu nije obaveza ni to, naglasio je, da »svoje radnike u tančine obaveštava o svakom detalju nekog nevažnog pitanja«; ali uprkos toga će reći Mihalju Kolhasu, kako »nije čutao kao zaliven pred komisijom« i da je rekao sve, »što je — ne samo za Mihalja Kolhasa — neobično u celom pitanju oko zaštitnog pića«.

Ložač se ispričao rukovodiocu pogona, ali pošto ne bi želeo ponovo prenatragiti u presudi, zadržava sebi pravo na mišljenje, kako ova odluka, koja »ni u kom slučaju ne zaključuje pitanje« može biti samo greška i njegova je namjera, da se — sve dok se s apsolutnom sigurnošću ne dokaže suprotno — čvrsto drži svoga stava.

POSLOVODNI DIREKTOR

Poslovodni direktor je namrštilo čelo i pokušao se priseliti »pitanja zaštitnog pića«, koje je kratko i jasno izneo Mihalj Kolhas, zamolivši poslovodnog direktora, da »kao jedna od onih, koji su doneli odluku« pomogne u ispravljanju ove »verovatno s dobrom namerom načinjene ali i očite greške«.

Poslovodni direktor je s drugarskim glasom zamolio ložača za strpljenje, i počeo preturnuti po papirima svog pisaćeg stola, pa je redom poovarao sve fiokve, tražeći nešto. Ubrzo je uzvikom »našao sam te, vraže mali«! podigao u vis neka dokumenta. Neko vreme je pažljivo, nepomična lica studirao papire, pa ih je

igor dragičević

vratio u fioku i tek tada pogleda u ložačevo lice.

Postupak i odluka donesena u vezi ovog pitanja u svim pogledima odgovara važećim propisima i direktivama, u protivnom, kao član komisije, ne bi ni mogao potpisati zapisnik o odluci. Ali, kako bi oterao Kolhasove »u neku ruku i te kako prihvatljive« sumnje u vezi »pitanja«, mora priznati da je pogrešio što nije saopštio radnicima u kotlarnici da je »odluka u vezi zaštitnog pića deo jednog dalekosežnog i dugotrajnog programa«, pa čak i ako je program trenutno »nepopularan«, ne može se ne reći »da služi interese svih nas«. »Pre nego što je ova veoma potrebna opravdana stabilizaciona zakonska odluka stupila na snagu«, bar koliko on zna, praktično su svi ložači dobijali zaštitno piće, bez obzira dali »je ili nije ta subvencija bila orpavana radnim uslovima štetnim po zdravlju«. On naravno ne tvrdi, da neka procesi rada — recimo ispuštanje šljake, kada se oslobadaju neki gasovi — nisu bezopasni po zdravlju, ali što se kotlarnice fabrike... tiče, ventilacija je »sasvim prihvatljiva«, dok je u drugim fabrikama i preduzećima veoma jedno stanje.

Malo se nagnuo i saučesnički pogledao Mihalja Kolhasa. »Znamo mi veoma dobro da zaštitnog pića koje se prodaje u krčmi iza ugla, ma kako odlučila komisija, naši se ložači neće odreći!«

Mihalj Kolhas je hraknuo, pa je rekao »što se njega samoga tiče, nije mu potrebno zaštitno piće iz krčme«, a da i nije tako »nikome nije dužan polagati račune o tome na šta, s kim i gde troši svoje pare posle radnog vremena«; a razlog, koji ga je nagnuo da se »zainteresuje za rad komisije« mu se čini važnijim i značajnijim nego da bi se moglo zataškati nekom šalom.

Znači li to, da poslovodni direktor postupak komisije i donesenu odluku smatra — ako je sve tačno razumeo — »nezaobilaznim, i to na osnovu veoma potrebnih i logičnih, stabilizacionih zakonskih propisa«, a izvršenja propisa naziva zakonskim, jer je »kao član komisije potpisao zapisnik o odluci«. Sve to po mišljenju Mihalja Kolhasa ne dokazuje verodostojno, da su »odluku doneli u duhu zakonskih propisa«, u isto vreme nema razloga da »komisiju ili bilo kog člana komisije« optuži za zle namere — tako da mora ponoviti: očito se radi o zabuni. Priznaje i potvrđuje »potrebu za stabilizacijom«, ali zašto bi bilo logičnije štiti »očigled-

nu ali dobronamernu grešku«, nego isključiti mogućnost pogreške.

A ona famozna, »sasvim prihvatljiva ventilacija« u kotlarnici! Te dve rupe, koje neki nazivaju »ventilacionim prozorima«! Kada se usijana šljaka poliva vodom, oslobadaju se »neki bezopasni gasovi«, tako da se čovek guši, dok uzmima vazduh; to bi valjda trebalo da bude ta »sasvim prihvatljiva ventilacija«?

Pretpostavlja, da bi fabrike... — kada bi imala materijalne mogućnosti — bez daljnjeg montirala u kotlarnici odgovarajući ventilacioni uređaj, ali preklinje poslovodnog direktora da »nepodnošljivo ne naziva sasvim prihvatljivim«. Zasad samo moli i preklinje!

To takozvano »zaštitno piće«, tih pola litara mleka, što se delilo svakodnevno je predstavljalo upravo »simbolično priznanje za istrajnje u neizdrživim okolnostima« — od čega li štiti »zaštitno piće«, ako ne od usijanja mrznje, što se rada tokom neljudskog rada? Živo bi ga interesovao lekar, koji će odgovorno izjaviti, da će pola litara mleka »zaštiti ložače od otrovnih gasova, koji se oslobadaju pri izlivanju šljake«.

Poslovodni direktor se nasmešio, pa je pitao Mihalja Kolhasa, šta podrazumeva pod onim »zasad samo moli i preklinje«?

Mihalj Kolhas je s blještavim očima odgovorio da će reč **zasad** ostali na važnosti sve dok će mu se činiti da je »postupak u vezi zaštitnog pića dobronamernan«.

A ako kojim slučajem prosudi tako, da ima dovoljno dokaza na »promenu mišljenja o pitanju«?

Taj korak — svim srcem se nada — neće morati učiniti, ali ako ga primoraju, onda će »na vreme i na odgovarajući način svi zainteresovani biti obavešteni o odluci«.

IMAM PORODICU

Mihalj Kolhas je, kao i uvek, ispričao supruzi »dogadaje dana«. Žena je ledenim pogledom, nepokretna čekala kraj njegove pičre, pa je prigušenim glasom — da ne bi probudila dete, koje je spavalo u uglu sobe — rekla da bi se muž, umesto da se bakće »dali je ili nije zakonita odluka one komisije«, mogao potruditi, da tih pola litara mleka nekako vrati svojoj porodici, jer su to — makako objašnjavali — jednostavno »ukrali od njih«. Ako se odluka nikako ne može promeniti, neka zatraži višu platu, da bi »nadoknadio štetu«, a ako kojim slučajem odbiju i to, onda neka Mihalj Kolhas potraži neko drugo radno mesto, gde će ga poštovati, i gde može čestito zarađivati.

Ložač je odgovorio da još nije razgovarao sa sindikalnim sekretarom, »nije još dovoljno rascistio pitanje«, neće da »prenagli«, a što se supruginog predloga tiče, nipošto neće prosjaciti za to, što mu po zakonu i pravu sleduje, niti će odjednom ostaviti fabriku, gde radi već punih sedam godina.

Ako mu nije cilj nadoknaditi štetu, sevnu supruga pogledom, šta onda zapravo hoće?

Čak i ako je gubitak skoro beznačajan, ne pogađa samo njega samog, nego i njegovu porodicu! Ako on u tako — na prvi pogled maloj stvari ne zna da se izbori za svoja prava, kako bi mogla i očekivati, da u ozbiljnijoj situaciji stane na noge?

Lice Mihalja Kolhasa se napelo i zacrvanelo, zagrizao je usne, malo se uzdigao sa stolice i: tr-trrrr! tr-trrrrr, prdnuo je dva puta, dugo krčeći.

Žena se nehotice trglala na iznenadan zvuk, »kako li je samo toplo«, čula je muža, zaplamtela je vatra u sobi, žena je posmatrala vatru, ali je znala, da ni njihovo dete, ni ona nije u sobi, u vatri su lebdeli beli popirići, kao da pada sneg ispod površine mora, plameni jezički su ljuljali snežno bele papiriće, čula je odlučan

glas svoga muža, govorio je polako, staloženo, kao da se usudio na što, zatim na što, zatim je čula svoj plačljiv glas; plač je prešao u vrisku i urlik, pa se odjednom prelomio; polako otkopčava košulju, pruža dojku detetu, treba da odu iz ove plamete sobe, pa da se vratu — ali to još ne zna — povija dete u tople marama, napolju je studeno, mora da ode odavde, stoji pored vrata, ruka joj na kvaci, privija k sebi zamotano dete, u plamenu lebde beli papirići, pritiska kvaku, lagano korača ulicom, muž žuri ispred nje, odjekuju njegovi koraci, »toplo je«, čuje mu se glas, muž korača ispred nje na januarskoj ulici u tankoj košulji, ruke mu u džepovima, zubi mu ritmično zvokoću, glavu zavlaci među ramena, počinje još više žuriti, ne gleda unazad, ali zašto, vrtiće se u sobu, kao što se i ona vraća — ali sada moraju otići; ispred nje korača muž, usporava, zaustavlja se na bankini, naginje se nad cestu, duva nos na beton, pa vadi maramicu, briše nos i prste, dahćući ide dalje s podignutim ramenima, zabacuje glavu, ona zna da se on smeši, zamotuljak s detetom privija na grudi, tiho vrisne, kao da je videla taj smešak, to nije njen volj, kojega je ostavila i kome treba da se vrati — ali to sada nikako ne može znati —, pa tako ne može biti ni detetov otac; žena se smeši, laganim koracima prati muškarca na pustoj ulici, s olakšanjem gleda njegov vrat među podignutim ramenima, nada se iz sve snage da se muškarac neće osmehnuti kao što se malopre smešio, neće zabaciti glavu, nada se, nikad se više neće tako smešiti, jer zna da će se vratiti iako sada mora otići, i zna da to saznanje treba pažljivo da čuva; korača dalje, posmatra drhtećeg muškarca u tankoj košulji koji korača ispred nje, »kako li je samo toplo«, glas mu je tih i odlučan »ako nastavi ovako, ove godine će nam ranije stići proleće«, ona nedahnice sluša, lice joj je napeto, muškarac se ponovo osmehuje, ona dobro zna da se nasmešio i da ne prestaje sa smeškanjem, zabacuje glavu, požuruje korake, »nije moguće da se ovako smeši« mumla žena, privija k sebi zamotuljak s detetom, »morao bi imati obzira na nas, na ženu i dete, na kraju krajeva mi smo njegova porodica«, muškarac se sada kreće polako, skoro udobnim koracima, »nije moguće da neko samo tako, iz čista mira ostavi na cedilu svoju porodicu« klima žena glavom, očima uperenim u zamišljeno, nasmešeno lice, »ne smeje se valjda tome, što ga ja ostavljam«, sada se i ona osmehuje, kao neko, ko je našao obrazloženje, želela bi mu pružiti nešto, pomilovati muškarca, nekako mu dati do znanja, koliko je slaba i bespomoćna, želela bi nekako saopštiti muškarcu da ga smatra jakim i moćnim; muškarac ponovo žurno korača, žena ga prati nehotice, mehaničkim pokretima kao da se trudi da se razdajlja između njih ne povećava, ali ni ne smanjuje ni za jednu jedini korak, čvrsto privija k sebi zamotuljak s detetom, »kako li je samo toplo« — čuje drhteći glas muškarca, »za kraj februara će propupeti jorgovan«; kao da su mu odrubili glavu, žena vidi samo goli vrat među nagore povučenim ramenima, »nije moguće, da neko samo tako, iz čista mira ostavi na cedilu ženu i dete« (u mislima se smeška, jer sumnja, koja se budi u njoj, opravdava njenu tajnu); mumlajući, ritmičkim pokretima korača za muškarcem, »kakav li to zakon nalaže, da se neko u januaru muva na ulici u jednoj tankoj košulji i to u ranu zoru, da govori u sebi, da sline duva na beton, kada ima ženu i nećužno dete?«, lice žene je tvrdo i odvažno; »zakon će se pobrinuti za zaštitu nećužnih, sud će ga osuditi na dužnu ljubav i brigu prema porodicil«.

SINDIKALNI SEKRETAR

Sindikalni sekretar se smešio dok je slušao žalbu Mihalja Kolhasa, koja se skoro od reči do reči podudaraš s onom, ispričanom poslovodnom direktoru; sekretar je s vremena na vreme protrljao ruke i ispućio usne, kao da želi zavriždeti; kada je Mihalj Kolhas začutao, on je, ne prestajući s osmehom »bez oklišanja rekao svoje mišljenje«.

Što se rada komisije tiče »ne bakćimo se stim, dali je odluka pravedna ili nije, jer je postupak svakako bio zakonit i iz pravnog aspekta nema nikakvog razloga za žalbu«. Ispućio je usne, držeći kratku, efektanu pauzu.

Odluka je doneta u duhu stabilizacionih propisa i kao takva je konačna i neopoziva.

Neprirodnim pokretima je ustao, preteranom zabrinutošću naborao čelo, sapleo ruke na leđima i počeo šetati iza svog pisaćeg stola.

Privatno, naravno, a ne kao sindikalni sekretar nema ništa protiv da se neko bori za svoja prava. I on sam ima porodicu, tri mala gladna usta, »koja vršeti traže hranu iz dana u dan i uopšte ih ne zanima, dali će im otac za hleb zaraditi makar i pljačkajući ili ubijajući«. Tako da veruje, i tu se ponovo nasmešio, da će Mihalja Kolhasa obradovati, ako ga za primeran rad i sedmogodišnju odanost fabrici... sindikat predloži za nemalo povećanje plate.

(Gledao je skamenjeno lice Mihalja Kolhasa; ponovo je napučen usne i smešeti nastavio: Naša je samo ptica, koju držimo u ruci, jednom reću, ložac ne bi trebao osporavati, da će predlog za povećanje plate sindikat najtoplije pozdraviti, a služba za zaposlenje prihvatiti »kao veoma nužan i umestan«.)

Mihalj Kolhas je polako uvukao ruku u džep, izvukao odande maramicu i dugo, krčeći izduvao nos. Ni ne pogledajući sekretara, pomalo kaštastim, ali zato razumljivim glasom je rekao: »Napuštam fabriku«. Pa je ponovo počeo duvati nos.

Sindikalni sekretar se smešio, klimao glavom i izjavio da je on »oduvek znao kako Mihalj Kolhas ima dovoljno pameti u glavi«, i verovatno veoma dobro zna, da »fabrika... neće samo tako pustiti jednog odličnog i proverenog radnika«, i da je »upotreba predašnjih aluzija opšte prihvaćen i korišćen način za energično naglašavanje opravdanih ili bar tome smatranih pretenzija«, ali neka Mihalj Kolhas dozvoli, da »ne nasadne varci« i da njegovu izjavu »tumači na Kolhasovom cilju odgovarajući način«. »Pretpostavimo«, hraknuo je kratko, »pretpostavimo«, i da će njegovu molbu rešiti pozitivno, i da će ispuniti njegov »zahtev za izdavanje pola litra mleka dnevno«, a »verovatno će tu opravdanu količinu dobrovoljno još malo i povećati«, ali on, kao čovek koji je Kolhasu od početka davao podrške valjda može očekivati od njega, da vest o ovom malom razgovoru, te o poseti kod poslovodnog direktora neće udariti na velika zvona. Ako daš jednom, moraš i ostalima; ta Mihalj Kolhas veoma dobro poznaje hvalisavce, koji ne mogu reći o sebi, da su sedam godina odani radnici fabrike... »Sve ovo mu govori »tek onako, usput« i verovatno nepotrebno, jer Kolhasa »ne treba podsećati na vlastita prava«.

Ložac je zgužvao maramicu u džep i ponovio kako »napušta fabriku« i njegovu je odluku nepromenljiva, jer se uverio da je »odluka komisije u svim pogledima nepravedna, ma na koji zakon se pozivali« i neće mirovati »sve dok se pitanje ne reši na zadovoljavajući način, i dok se osobe, koje su donele tu nepravednu odluku, ne pozovu na odgovornost«. Okrenuo je leđa sindikalnom sekretaru i izašao iz kancelarije.

LIMAR

Mihalj Kolhas skoro vedrim glasom saopšti supruzi da je napustio radno mesto i od ovog časa »stvar uzima u svoje ruke« te da opomena, tojest ono »zasad« ovim trenutkom postaje nevažnim. Isto tako smatra nevažnim »obaveze koje ima prema društvu«; jer sada ima samo jedan ali veoma važan zadatak, »pa zbog toga oslobađa samog sebe dužnosti oca prema svom detetu«.

Žena stade ispred dečijeg krevca, zaštitnički raširi ruke i reče da je mužu očito »potrebna lekarska pomoć«, te će u svom i detetovom interesu bez daljnega »učiniti ono, što smatra potrebnim«. Na Kolhasovo mirno i vedrim tonom izrečeno pitanje, kakva je to bolest, po ženinom mišljenju, kada neko napusti radno mesto i prekine veze sa porodicom, odgovor bi da »sve to zbog pišljivih pola litara mleka može uraditi samo bolestan čovek«, što će, uostalom, rascistiti lekarski pregled. Nije to uradio zbog pola litara mleka, reče s osmehom na licu Kolhas, nego zbog »očite i u nebo vapijuće nepravde«, jer ako »ti, kojima bi bila dužnost, ne služe pravdu, ostaje na njemu samom da u ime svakdašnje pravde sudi nad njima«.

Zašto je u tom slučaju, povika žena, e dal, zašto li je Kolhas čutke trpeo prvu nepravdu, pa redom i sve ostale? Zašto je počeo da se bavi pravdom tek kada je već osnuo porodicu; neće valjda reći, da smatra pravednim to što će sada »ovo nevinno dete, njihov sinčić ispaštati zbog toga?«

»Trpeljiva ljubav«, reče Kolhas; a na njegovu opasku, kakve bi vajde imalo od toga, ako ga zatvore u ludnicu, žena zaplače. Tih jecajući pokri rukama lice. Spominjala je jednog limara, njenog prvog udvarača, koji »možda ni danas nije ravnodušan prema njoj«, koji doduše »pije i bje ženu«, ali je »običan čovek, kao i svi ostali«, i: »ona neće preživeti sramotu koju joj je Kolhas doneo na glavu«. Pokazivače prstom na njih, na nju i malog, koga će zvati »ludakovim sinom« a ona neće imati moći da im »začepi usta i polomi uperene prste«. Trebala se udati za limara, koji ju je prvi zaprosio; od koga će li tražiti svoju istinu, godine, koje je proćerdala s Kolhasom; ko li će joj povratiti godine mladosti? Odjednom prestade plakati i suvim glasom, kojim se saopštavaju davno donešene odluke reče da odmah putuje zajedno s detetom a selo N... , kod majke, gde će je »kao oteranu ženu prezirati«, ali se bar malom neće rugati »zbog očeve bolesti«. Nakon kratke stanke još dodade da se nada, kako muž »ovu nesreću neće uvećati s tim, da svoje dete otera na ulicu bez prebijene pare«.

Ovu molbu smatra sasvim prirodnom, reče Kolhas; odriče se svote koju su »uštedeli sedmogodišnjim radom« u korist žene i deteta, odriče je se »ne u ime zakona, u ime vlastite pravednosti« i spreman je tu svoju odluku bilo kada potpisati u prisustvu svedoka«.

Nije joj potreban nikakav potpis, odbi žena, štednu knjižicu će poneti sa sobom i po potrebi će podizati sa nje pare, sve dok se ne zaposli u selu N... Sada je već ionako svejedno — dodade — bila to bolest ili neki drugi razlog, koji je primorao muža na ovaj postupak, ali posle sedam godina braka valjda može zatražiti »zadovoljavajuće objašnjenje«. Lice joj se napelo, uprlja je oči u muža. »Jeli lepa i mlada? Reci: dali je?«

Mihalj Kolhas je suvim grlom gutao i nepokretnim licem gledao u suprugu.

Zar joj neće odgovoriti, žena podiže glaš, »ili možda Kolhas nema dovoljno hrabrosti da joj odgovori?«

Ložac ne odgovori.

ADVOKAT

Advokat nije prekidao Kolhasovu priču »o nepravdi koja vapi u nebo, a koju su učinili baš oni, čija bi dužnost bila ostvarivanje pravde«, te da »ovu nanetu mu nepravdu smatra atakom na ljudski rod«, pa bi želeo znati, koja mu pravna i zakonska sredstva stoji na raspolaganju da bi »krivci dospeli pred sud i bili kažnjeni srazmerno sa svojim zločinima, itd.«.

Ako su Kolhasove tvrdnje istinite, nema nikakve mogućnosti opozvati odluku o zaštitnom piću, jer je donta u duhu zakonskih propisa. A što se formalne strane tiče, advokat isto ne nalazi nikakve protuzakonite momente. »Povređeni osećaj pravednosti« Mihalja Kolhasa nije dovoljan razlog za pokretanje pravnog postupka, pa tako ne može prihvatiti zastupanje njegovih interesa. Ukoliko se Kolhasu naneta zamišljena ili stvarna nepravda može smatrati razlogom za pravni postupak, to je samo za Kolhasa tako.

Ne sumnja, odgovori ložac, da u ovom pitanju nema mogućnosti za pokretanje pravnog postupka, ali bi želeo znati, koji zakon nalaže da ne može protestirati zbog nanesene mu nepravde. Nema mogućnosti za opoziv odluke, neka je; nema mogućnosti da krivci dobiju zasluženu kaznu, neka je, ali da se ne može naglas izreći pravda, i da se ne može zaštititi ljudski rod, koji je u vidu njegove ličnosti pljunut u lice, to ne može shvatiti, pa ga zato niko neće sprečiti da »on sam bude zakon i sudija u ovom pitanju, i to zakon i sudija doličan pravdi«.

Kolhas neosporno ima prava, reče advokat, »ima neotuđiva prava« kao bilo ko drugi da kaže svoje mišljenje na osnovu svoje pravednosti, ali što se načina tumačenja mišljenja tiče — i to mu govori »privatno«, jer to već nije

pravno pitanje — ako neko u vezi pola litara mleka, iz čega ne može iskrsnuti ni čestita zadržica, govori »o ataku na čovečanstvo i o zločinu«, onda ta osoba ne dospeva pred sud i sudije, nego pred lekare ludnice. Neće dospeti samo zbog toga, što je rekao mišljenje štiteći neku svoju pravdu, nego zbog načina tumačenja mišljenja. »Nikakav zakon ne nalaže, osmehnu se advokat, da građani moraju obuvati cipele, ali kada bi neko počeo hodati bos, da bi ostvario pravo na bosonogost, svi bi posumnjali u njegovu zdravu pamet.«

Moguće je, odgovori Kolhas, da će se nekima, kao što to advokat naziva »njegov način tumačenja mišljenja« činiti neobičnim i čudnim, ali po njegovom mišljenju ga »ne smatraju ludim zbog načina tumačenja mišljenja, nego zbog glasnog proglašavanja očite istine«. Pošto »zdravim razumom ne može verovati, da postoje dve vrste istine, mala i velika, nepravednu odluku u pitanju zaštitnog pića mora smatrati atakom na ljudski rod i zločinom, i kao sudija tog procesa poneće se kao odgovorni opunomoćnik čovečanstva.«

Iskreno želi, reče je advokat, da Mihalj Kolhas ovo pitanje zaključi u ime jedine i nedeljive istine, »na opšte zadovoljstvo čovečanstva«.

MANIFEST

Kolhas je u jednoj trafici kupio papira za pismo i kovertu, otišao je kući, seo za kuhinjski sto i kao »odgovorni opunomoćnik čovečanstva« napisao **Manifest** u pet primeraka, pa je adresirao pet koverata: Kurt Valdeheim, sekretar UN, Nju Jork; ministar Leonjid Brežnjev, Moskva; predsednik Ričard Nikson, Vašington; Papa Pavle VI, Vatikan; kralj i lštvan, Madarska.

U manifestu je podrobno opisano pitanje zaštitnog pića i zaključio, da je odluka u vezi

toga »zlonamerna i nepravedna«, zato on, Mihalj Kolhas ovim poništava dotičnu odluku, a krivce: rukovodioca pogona, poslovnog direktora i sindikalnog sekretara »poziva na odgovornost i osuđuje ih u ime čovečanstva«. O načinu izvršenja kazne »u ime slobodne savesti čovečanstva« odlučuju sami okrivljeni s ograničenjem, da »ne mogu platiti životom, ni sa svojim, ni sa životom nekog od članova svoje porodice, ni rodbine, ni drugova, ni protivnika«.

Kolhas, kao »odgovorni sudija« izjavljuje: »jedini cilj njegove misije jeste osiguranje uslova jedinoj i nedeljivoj istini, a tokom revizije odluke nije ga vodio strah niti želja za osvetom«. Dužnost mu je bila da o poništenju nepravedne odluke i osuđivanju zločinaca obavesti adresante i da ih ujedno pozove da »svim mogućim snagama bezodložno daju do znanja svim narodima sveta pobedu pravdnosti«. Manifest želi dostaviti adresantima shodno značaju, to jest »putem vatre, te čiste i jedinstvene posrednice«.

Kolhas je pažljivo zalepio kovertu sa manifestom, stavio ih na rešetku peći i zapalio.

Sledećeg jutra se okupao, makazicama za nokte isekao dlačice iz nosa i izašao na ulicu u sveže ispeglanom sivom odelu. Neko vreme se šetao, posle je jeo viršle u samouslužnom restoranu, popio flašu piva, u jednoj prodavnici boja kupio deset litara benzina i desetolitarnu, narandžastu plastičnu kantu. Seo je na tramvaj, pa je još dugo pešačio dok nije našao zamišljeno mesto. Stao je, kantu spustio u blato i pogledao naokolo. Nije video ni zgrade, ni drveće, ni ljude, ni mačke. Skinuo je sako. Duvao je vetar; savio je kaput oko ruke, naježio se od hladnoće. Ponovo je pogledao blatnjavu okolinu, kao da traži stolicu ili čiviluk. Pogled mu zastade na žučkastoj plastičnoj kanti, opipao je šibice u džepu, neko vreme je još posmatrao kantu, pa je isplazio jezik na nju. Pro-

menio je izraz lica: izgledao je ozbiljno i zamišljeno; okrenuo je leđa narandžastoj kanti, iskopčao pa skinuo i savio košulju oko ruke. Na kraju je skinuo i potkošulju: golim prsima, raširenih nogu je stajao u blatu, licem prema vetru, razrogačenih očiju.

JASMIN

U fabrici ... nije izazvalo nikakvo čuđenje što se ložac Mihalj Kolhas, koji je »samovoljno napustio radno mesto« jednog lepog dana pojavio u fabrici, i zamolio za oprostaj poslovnog direktora, sindikalnog sekretara i rukovodioca pogona »zbog nedoličnog ponašanja«. Niko se nije ljutio na ložaca, čak šta više, gledali su na njega sa priličnom dozom dobronamernosti. Sindikalni sekretar je izjavio da je spreman dogadaje »predati zaboravu«, jer i najbolji konj se može ponekad pomamiti«, pa je potvrdio obećanje, da će Kolhasa predložiti za povećanje plate.

Žena, koju je Kolhas pismeno obavestio da se »prihvatio posla«, odmah je doputovala iz sela N... sa dečakom. Blještavim očima je izvadila iz torbe štednu knjižicu i tutnula mužu u ruke, »nek pogleda, de-de, nek samo pogleda dali je podigla i dinar od uštedevine«.

Dok je trajala zima, Kolhas je svakog dana ustajao pre zore i u sakou, cvokoćući, rukama zavučenim u džepove celih dva sata hodao pustim ulicama. Tiho je mumlao, kao da želi nekoga ubediti u svoju istinu. »Telom ću zagrejati vazduh, tu toplotu će primetiti laste, busenje i drveće, pa će nam pre stići proleće«.

Prvih dana je čuo iza sebe žene tihе korake, ali je vremenom prestala »kontrola« i ložac je ponekad s osmehom na licu zakoraknuo na stranu, da mu ne ošine lice od rose otežala grana jasmína, koja se savila preko ograde. □□□

Prevela s mađarskog: Rajšli Emeše

pisma za trinidad

anika idstrom

ANIKA IDSTROM (1947.) je finska spisateljica koja se u svoja četiri objavljena romana (»Plavo nebo«, 1980; »Moj otac, moja ljubav«, 1981; »Moj brat Sebastijan«, 1985. i »Pisma za Trinidad«, 1989.) uglavnom bavi ženama. Mada sebe ne smatra feministkinjom, njene knjige predstavljaju trajnu vezu sa tradicionalnom finskom ženskom literaturom.

Njen najnoviji roman, kao i oni prethodni, bavi se celijom porodicom: osam, majkom i ćerkom, na odmoru u Izraelu. Roman je baziran na kompletnoj transformaciji kojoj su podvrgnuti svi članovi porodice na ovom putovanju, u stvarnosti i u mašti naratorovog oca.

Elizabet je predložila da idu na plažu. Sepo bi voleo da joj pokaže koral, ali je njegova žena mislila da je on suviše daleko, pa su tako odlučili da ostanu i odu na plažu najbližu hotelu.

Iznajmili su dušeke i suncobran i pronašli mesto u prvom redu, blizu vode. More je blistalo, a dugački, plitki talasi kotrljali su se prema pesku, kao da uzdišu, ili čak hrču. Sepo je za trenutak zadremao, onda je ustao i, uzevši svoj dvogled, fokusirao more. Dva ratna broda su kroz blistave talase plovila prema istoku. Egipat, Jordan i arapske zemlje svuda okolo, Iran i Irak blizu, Libija nedaleko — bilo je to kao ležanje na buretu baruta!

Elizabet je zaplivala i on pde za njom. Nosio je svoju ženu kroz talase, igrajući se spasio- ca i vukao Elizabetino kobojagi beživotno telo kroz talase. Ronili su, pa se Elizabet požalila da joj so peče oči. Legli su na dušeke i, kada ju je Sepo pogledao, osetio je oštar ubod požude i poželeo da vode ljubav, ali je morao da se zadovolji milovanjem njene butine. Kada je želja postala suviše jaka, pokrio se peškirom i Elizabet se nasmejala.

»Opet? Ti si nezasti«, kazala je.

Elizabet je rekla da ide da se istušira. Sepo je ugledao raka u pesku: imao je skrovište u šupljini nedaleko od mesta na kojem su oni ležali. Kada je ispružio nogu prema njemu, ovaj se izgubio u rupi.

Elizabet se vratila i legla na dušek na stomač.

»Jesi li videla koral?« Sepo je upitao. Njegova žena je nešto promrmljala — koral je nije zanimalo — ali Sepo je brzobzirno nastavio.

»Koral je životinja, neverovatno! Napravljen je od hiljade drugih životinja, koje su jedna sa drugom povezane preko stomaka. Kada jedna od njih uspe da zgrabi neko morsko stvorenje za jelo, cela koralna zajednica ima koristi. Hrana prolazi iz jedne individue u drugu, kroz njihove šuplje stomake. I njihova reprodukcija je takode zapanjujuća. Majka uzgaja individuu izvan sebe, a ona je s njom povezana preko stomaka, a ova uzgaja drugu individuu, sve dok ih ne bude mnogo i stvaraju greben. Nigde drugde u stvaranju ne možeš sresti ni jednu nerazdvojivu porodičnu zajednicu, ni jednu simbiotičku tvrdavu oslobodenu stida zbog zavisnosti. Oni su i prekrasni, neuporedivi u odsjaju svetla. Ali nisu bezopasni: ako ih dodirneš, možeš se opečti ili dobiti plik na prstu. Tako se oni štite od spoljnih opasnosti. Veličanstveno!«

Sepo je pričao zatvorenih očiju, prisećajući se onoga što je pročitao u enciklopediji pre nego što su krenuli od kuće, pretpostavljajući da će to zanimati njegovu ženu. Uostalom, pre nego što su se smestili ona je rekla da je zbog koralna želela da dode ovamo, zbog podvodnog života, zbog toga što su se najlepší koralni na svestu nalazili u Crvenom moru.